

Sygn. akt IV CSK 170/08

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 lipca 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

Protokolant Bogumiła Gruszka

w sprawie z powództwa Syndyka masy upadłości Przedsiębiorstwa Działań
Gospodarczych "P." A. D. w O.

przeciwko J. B.

o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 3 lipca 2008 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 22 listopada 2007 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania oraz
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego**

Uzasadnienie

Powód – Syndyk Masy Upadłości Przedsiębiorstwa Działań Gospodarczych „P.” – A. D. w O. w powództwie wniesionym przeciwko pozwanemu J. B. domagał się pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego (wyroku Sądu Okręgowego w O. z dnia 7 marca 2002 r.), zasądającego od A. D. na rzecz pozwanego kwotę 187.613,47 zł z ustawowymi odsetkami i kosztami procesu. Jako podstawę żądania powód wskazywał przepis art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. i podnosił, że należność pozwanego, objęta tytułem wykonawczym, została już zaspokojona w całości przez inny podmiot („W.” S.A. w W.) w ramach rozliczeń z inwestorem – Polską Korporacją Handlu „MM” w W. Prace budowlane dokonywane były w budynku przy ul. M. [...] w W. Według pozwanego, powód uiścił na rzecz pozwanego jedynie część należności za wykonane prace instalacyjne, natomiast uzyskane od „W.” S.A. należności wynikały z zawartych z tym podmiotem (generalnym wykonawcą) umów i nie obejmowały zobowiązań powoda.

Sąd Okręgowy orzekł zgodnie z żądaniem pozwu, dokonując następujących ustaleń faktycznych.

Inwestorem robót w budynku przy ul. M. [...] w W. była Polska Korporacja Handlu „M M” w W. Generalny wykonawca „W.” S.A. zawarł z pozwanym w dniu 10 lutego 2000 r. umowę o wykonanie prac instalacyjnych we wspomnianym budynku o wartości robót na kwotę 368.000 zł. Funkcję generalnego wykonawcy inwestycji przejął następnie powód (Przedsiębiorstwo Działań Gospodarczych „P.”). W dniu 10 lipca 2000 r. nowy wykonawca generalny zawarł z pozwanym umowę o wykonanie prac instalacyjnych (wartość prac – 364.000 zł). Powód zapłacił pozwanemu za wykonane prace instalacyjne kwotę 95.319,99 zł. Po rozwiązaniu umowy inwestora z generalnym wykonawcą (powodem) i przejęciu funkcji generalnego wykonawcy przez „W.” S.A., tenże podmiot zawarł w dniu 1 sierpnia 2001 r. umowę o wykonanie instalacji sanitarnych z pozwanym. Wszystkie trzy umowy o wykonanie prac instalacyjnych w budynku przy ul. M. [...] odnosiły się do tego samego zakresu prac i były prowadzone na podstawie tej samej dokumentacji

technicznej. Generalny wykonawca „W.” S.A. uiszczył na rzecz pozwanego z tytułu inwestycji przy ul. M. [...] łącznie kwotę 295.470,20 zł.

Wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 7 marca 2002 r. zasądzono od powoda na rzecz pozwanego kwotę 187.613,47 zł, a w dniu 13 maja 2002 r. nadano temu wyrokowi klauzulę wykonalności.

Sąd Okręgowy stwierdził, że pomiędzy stronami kwestią sporną było to, czy kwoty uiszczone przez generalnego wykonawcę „W.” S.A. obejmowały również należności pozwanego wobec powoda i jaka była wysokość tych kwot już zapłaconych. W ocenie Sądu pierwszej instancji, powód wykazał, że doszło do zapłaty w całości przez osobę trzecią (generalnego wykonawcę) należności pozwanego przysługującej wobec powoda i objętej tytułem wykonawczym (wyrokiem z dnia 7 marca 2002 r.). Natomiast pozwany nie udowodnił, że zapłata dokonana przez „W.” S.A. (dotycząca tej samej inwestycji) nie obejmuje zobowiązania powoda wobec pozwanego, ale wynikała z odrębnych umów, zawartych pomiędzy generalnym wykonawcą („W.D” S.A.) a pozwanym.

Sąd Apelacyjny uwzględnił apelację pozwanego, zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo jako nieuzasadnione. Powód kwestionował zasadność obowiązku objętego tytułem wykonawczym i wywodził, że nastąpiła w całości zapłata jego należności przez osobę trzecią (o czym dowiedział się już po powstaniu kwestionowanego wyroku sądowego, tj. po dniu 7 marca 2002 r.). Według Sądu Apelacyjnego, ocena przesłanek roszczenia opartego na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. powinna następować w oparciu o brzmienie tego przepisu w okresie powstania kwestionowanego wyroku Sądowego (7 marca 2002 r.). Do czynności prawnych i innych zdarzeń prawnych stosuje się prawo obowiązujące w chwili dokonywania tych czynności lub powstania zdarzeń. Jeżeli zatem dłużnik (powód w obecnym procesie) nie podniósł w postępowaniu, w którym zapadł kwestionowany wyrok z dnia 7 marca 2002 r., zarzutu spełnienia świadczenia, to nie może tego czynić w obecnym procesie na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. Możliwość powoływania się w powództwie o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego na fakt spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut taki nie był przedmiotem rozpoznawania w sprawie, pojawiła się dopiero po zmianie przepisu

art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. (Dz.U. nr 172, poz. 1804, cyt. dalej jako „ustawa z dnia 2 lipca 2004 r.”).

W skardze kasacyjnej powoda zgłoszono zarzut naruszenia art. 840 § 1 pkt 2 k.c. w wyniku błędnej wykładni tego przepisu, nieuwzględniającej art. 7 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. Skarżący kwestionuje stanowisko Sądu Apelacyjnego, że przepis art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. w nowym brzmieniu ma zastosowanie wówczas, gdy zdarzenie w nim wymienione (m.in. spełnienie świadczenia) ma zastosowanie po dacie wejścia w życie ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. Skarżący wnosi o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi drugiej instancji.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W rozpatrywanej sprawie podstawowe znaczenie ma rozstrzygnięcie tego, czy przepis art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. (przewidujący drugą podstawę powództwa opozycyjnego) w brzmieniu nadanym mu ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. – o zmianie ustawy – kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw ma zastosowanie wówczas, gdy powództwo opozycyjne zostało wytoczone po dniu wejścia w życie tej ustawy, tj. po dniu 5 lutego 2005 r., a powód podstawą tego powództwa czyni wygaśnięcie zobowiązania, formułując zarzut spełnienia świadczenia, który nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie zakończonej wydaniem tytułu egzekucyjnego (nakazu zapłaty).

Sąd pierwszej instancji zajął w tej kwestii stanowisko pozytywne bez bliższej motywacji prawnej. Negatywne stanowisko Sądu Apelacyjnego zostało szerzej uzasadnione. W ocenie tego Sądu, możliwość powoływania się na zarzut spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut ten nie był rozpatrywany w sprawie, w której wydano orzeczenie sądowe objęte żądaniem pozbawienia go wykonalności (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.), powstała dopiero po zmianie treści tego przepisu, tj. po dniu 5 lutego 2005 r. Powód nie mógł zatem w niniejszym procesie żądać pozbawienia wykonalności orzeczenia sądowego zapadłego w dniu 7 marca 2002 r.

2. Skarżący proponuje taką wykładnię art. 7 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r., która zmierza do wykazania, że tym przepisem intertemporalnym objęty jest także przepis art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. i dlatego do postępowań egzekucyjnych,

wszczętych po dniu wejścia w życie omawianej ustawy, mają już zastosowanie wszystkie przepisy objęte nowelizacją (w tym też – art. 840 § 1 pkt 2 ustawy), w brzmieniu określonym w ustawie nowelizacyjnej. Sugerowana wykładnia art. 7 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. służy skarżącemu do sformułowania ogólnej tezy, że omawiany przepis intertemporalny konstytuuje w istocie wyjątek od zasady przewidzianej w art. XXVI przepisów wprowadzających kodeks cywilny (Dz.U. nr 16, poz. 96 ze zm.) w zakresie dotyczącym art. 840 k.p.c.

W ocenie Sądu Najwyższego, nie jest to przekonujący sposób rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego sformułowanego na wstępie, skoro zastosowanie przepisu art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. wiąże się tu z koniecznością wszczęcia egzekucji po dniu 5 lutego 2005, tj. po dniu wejścia w życie ustawy nowelizacyjnej. Dla możliwości wytoczenia powództwa opozycyjnego w oparciu o art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. nie ma znaczenia to, czy na podstawie tytułu wykonawczego, którego powód zamierza pozbawić wykonalności, toczy się lub nie odpowiednie postępowanie egzekucyjne. Dla uruchomienia powództwa opozycyjnego wystarczy bowiem potencjalna możliwość wszczęcia postępowania egzekucyjnego (por. np. art. 843 § 2 k.p.c.). Dłużnik może żądać pozbawienia (ograniczenia) wykonalności tytułu wykonawczego tak długo, jak długo zachodzi w ogóle możliwość wykonania tego tytułu i dopiero cezurę czasową w tym względzie stanowi chwila wykonania takiego tytułu. Dłużnik mógłby zatem wystąpić z powództwem egzekucyjnym na podstawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. nawet wówczas, gdy nie została jeszcze wszczęta egzekucja i to w okresie, w którym obowiązywał już przepis art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. w nowym brzmieniu. Nie sposób zatem twierdzić, że przepis ten nie miałby wtedy zastosowania do oceny zasadności żądania powoda. Skoro zatem wszczęcie egzekucji nie stanowi niezbędnej przesłanki do wytoczenia powództwa przewidzianego w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., to należy przyjąć, że przepis art. 7 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. obejmuje jedynie przepisy proceduralne, regulujące przebieg postępowania egzekucyjnego, nie odnosi się natomiast do przepisów tworzących m.in. podstawy powództwa opozycyjnego przewidzianego w art. 840 k.p.c. Wykładnia taka może wynikać także z ogólnego przepisu art. 7 omawianej ustawy odnoszącego się w sposób

ogólny do wszelkich przewidzianych w tej ustawie przepisów poświęconych postępowaniu egzekucyjnemu.

3. Brak w ustawie z dnia 2 lipca 2004 r. odpowiednich reguł interpretacyjnych odnoszących się wprost do art. 840 k.p.c. nie oznacza, że należy akceptować stanowisko Sądu Apelacyjnego, zgodnie z którym możliwość powoływania się na zarzut spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut ten nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie, powstała dopiero po dniu wejścia w życie przepisu art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., tj. po dniu 5 lutego 2005 r. Nie może bowiem przekonywać decydujący - według Sądu Apelacyjnego - argument nawiązujący do zasad prawa międzyczasowego, zgodnie z którymi do czynności prawnych i innych zdarzeń stosuje się prawo materialne obowiązujące w chwili dokonania czynności lub powstania zdarzeń prowadzących do powstania określonych stosunków prawnych (por. art. XXVI i XLIX przepisów wprowadzających k.c., s. 6 uzasadnienia zaskarżonego wyroku).

Dla oceny charakteru prawnego przepisu miarodajny pozostaje przede wszystkim jego przedmiot i treść a nie samo miejsce ulokowania danego przepisu w określonym akcie prawnym. O takim ulokowaniu decydują względy systematyczne, a także względy określonej techniki ustawodawczej. Przepis art. 840 k.p.c. ma niewątpliwie cechy przepisu materialnoprawnego. Określa on bowiem podstawowe przesłanki merytorycznej obrony dłużnika, a ponadto tworzy podstawę rozstrzygnięcia merytorycznego sądu w oparciu o zdarzenia prawne, z którymi przepisy prawa materialnego łączą skutek w postaci wygaśnięcia zobowiązania albo niemożność egzekwowania świadczenia wynikającego z tytułu egzekucyjnego (por. np. uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2002 r., IV CKN 1071/00, Biuletyn SN 2003 nr 1, poz. 9). Nie można jednak zdecydowanie wykluczyć formalno-prawnych cech omawianego przepisu. Przewiduje on bowiem możliwość posłużenia się odpowiednim instrumentem procesowym (tzw. powództwem opozycyjnym) przewidzianym w celu ochrony praw podmiotowych dłużnika (powoda), które mogłyby być naruszone wykonaniem tytułu wykonawczego. Możliwe byłoby zatem do obrony stanowisko o mieszanym (materialno-prawnym) charakterze przepisu art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.

Mieszany charakter prawny przepisu art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. nie pozwala z pewnością na posłużenie się wskazanymi regułami intertemporalnymi odnoszącymi się do przepisów prawa materialnego. Dla zastosowania tego przepisu podstawowe znaczenia ma oczywiście powstanie zdarzeń prawnych, z którymi przepisy prawa materialnego – obowiązujące właśnie w czasie pojawienia się tych zdarzeń – łączą skutek w postaci wygaśnięcia lub ograniczenia świadczenia. Data powstania takich zdarzeń (np. data spełnienia świadczenia) nie może jednak determinować także możliwości zastosowania art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym w tejże dacie, ponieważ potrzeba skorzystania z tego środka obrony merytorycznej dłużnika może powstać dopiero po powstaniu tytułu wykonawczego kwalifikującego się do pozbawienia go wykonalności, także w okresie po wejściu w życie ustawy z dnia 2 lipca 2004 r.

Należy także brać pod uwagę ratio legis dokonywanych w ustawie z dnia 2 lipca 2004 r. zmian art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. w zakresie możliwych podstaw powództwa opozycyjnego. Zarówno treść tego i innych przepisów odnoszących się do powództwa opozycyjnego (por. też art. 840² k.p.c.), jak i uzasadnienie „Rządowego projektu ustawy – o zmianie ustawy – k.p.c. oraz niektórych innych ustaw” (Druk Sejmowy nr 965 z dnia 4 października 2002 r.), pozwalają przyjąć, że wyraźną intencją ustawodawcy było jednak rozszerzenie możliwości ochrony tych dłużników, wobec których wydano tytuły wykonawcze, mimo wygaśnięcia (w całości lub w części) zobowiązania objętego tym tytułem w wyniku wykonania (w całości lub w części) tego zobowiązania. Żadne merytoryczne racje nie przemawiają za tym, aby data wejścia w życie ustawy nowelizacyjnej stanowiła cezurę wyznaczającą możliwy zasięg merytorycznej obrony dłużnika w ramach powództwa opozycyjnego, jeżeli za taką obrona przemawiają względy ochrony praw podmiotowych tego dłużnika w ramach powództwa opozycyjnego. Oznacza to, że dla zaktualizowania się tej ochrony bez znaczenia pozostaje sama data powstania zdarzenia prawnego oddziałującego na istnienie zobowiązania objętego tytułem wykonawczym, byleby tylko to zdarzenie (spełnienie świadczenia) nie było podnoszone jako zarzut procesowy i rozpatrywany w sprawie, o której doszło do wydania tytułu egzekucyjnego. Innymi słowy, inne ukształtowanie prawne podstaw powództwa egzekucyjnego, przewidziane w art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c., nie pozbawia

dłużnika możliwości powoływania się na te nowo ukształtowane podstawy w razie wytoczenia powództwa opozycyjnego po dniu 5 lutego 2005 r. także wówczas, gdy nastąpiło wykonanie zobowiązania objętego tytułem wykonawczym, a zarzut spełnienia świadczenia nie był w ogóle przedmiotem rozpoznania w sprawie. Rzecz jasna, skutek wykonania zobowiązania można łączyć także ze spełnieniem świadczenia na rzecz wierzyciela przez osobę trzecią (art. 356 k.c.).

W konsekwencji należy podzielić sformułowany w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. w wyniku dokonania jego niewłaściwej wykładni. Z przedstawionych wcześniej względów nie mógł uzyskać aprobaty zarzut nieuwzględnienia przez Sąd Apelacyjny art. 7 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. W tej sytuacji należało uchylić zaskarżony wyrok i sprawę przekazać Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.).